

Література

1. Андрущенко В.П., Мигович І.І., Бех В.П., Михальченко М.І. Соціальна робота: менеджмент соціальної роботи. – К.: ДЦССМ, 2003. – Кн.7.
2. Головатий М.Ф., Лукашевич М.П., Дмитренко Г.А. Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2002. – 376 с.
3. Крутецкий В.А. Психология. – М., 1980.
4. Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования. –Л.: ЛГУ, 1970. – 114 с.
5. Харченко С.Я. Дидактические основы профессиональной подготовки студентов к социально-педагогической деятельности. – Луганск: Альма-матер, 1999.

УДК 37.013.42

Н.А. Зобенько

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ „СОЦІАЛЬНА РОБОТА З НЕПОВНИМИ СІМ'ЯМИ”

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі професійної підготовки соціальних педагогів для роботи з неповними сім'ями, ролі вивчення спецкурсу “Соціальна робота з неповними сім'ями” у системі вищої освіти.*

***Ключові слова:** неповні сім'ї, професійна підготовка соціальних педагогів.*

***Аннотация.** Статья посвящена проблеме профессиональной подготовки социальных педагогов для работы с неполными семьями, роли изучения спецкурса „Социальная работа с неполными семьями” в системе высшего образования.*

***Ключевые слова:** неполные семьи, профессиональная подготовка социальных педагогов.*

***Annotation.** The article is devoted to social workers' professional training, their ability to work with one-parent families. The importance of specialized course „Social work with one-parent families” in the system of higher education is also taken into consideration in this article.*

***Key words:** single-parent family, social workers' professional training.*

Професійна діяльність соціального працівника багатопланова за своїм змістом і охоплює широке поле існуючих у суспільстві соціальних відносин і процесів. Це є зрозумілим, оскільки головна функція соціальної роботи полягає в регулюванні та розвитку людини як соціального індивіда, його адаптації до умов і вимог сучасного суспільства, активного включення у всі види і форми суспільного життя.

Актуальність даної проблеми не викликає сумнівів, оскільки процес пошуку оптимальних підходів до підготовки висококваліфікованих кадрів, здатних проводити аналіз і давати рекомендації як в області соціальної політики сучасного суспільства, так і в області індивідуальної допомоги, знаходиться в стадії становлення.

У зв'язку з вищезазначеним на факультеті російської філології та соціальної педагогіки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького розроблено та впроваджено для студентів спеціальності „Соціальна педагогіка” спеціалізований курс „Соціальна робота з неповними сім'ями”, який спрямований на налагодження системи соціальної допомоги неповній родині у вихованні дітей, на організацію відповідних навчальних занять у загальноосвітніх школах.

Зміст спецкурсу тісно пов'язаний із предметами психолого-педагогічного циклу (педагогіка, вікова психологія, анатомія, фізіологія). Теоретичний зміст цього курсу не повторює проблеми названих дисциплін, а, навпаки, розширює та доповнює програми базових курсів.

Метою впровадження в навчальний процес вищої школи спецкурсу є :

1. Озброєння студентів основними знаннями про неповну сім'ю.
2. Системне висвітлення основ родинних взаємовідносин у неповних сім'ях.
3. Прищеплення майбутнім соціальним педагогам знань з психології неповної сім'ї, родинного виховання, підготовки молоді до сімейного життя, консультативної допомоги неповній сім'ї.
4. Формування практичних навичок психолого-педагогічних досліджень, методики вивчення неповної сім'ї, впливу умов сімейного середовища на розвиток і поведінку дитини.
5. Засвоєння студентами методик з психодіагностики та психокорекції сімейних взаємин, консультування учнів, батьків і вчителів.

Для вивчення спецкурсу та опрацювання його відповідних тем „Система соціальної допомоги неповним сім'ям”, „Особливості соціально-педагогічної роботи з неповними сім'ями”, „Зарубіжний досвід соціальної роботи з неповною сім'єю” ми виділили комплекс принципів щодо підготовки майбутніх соціальних педагогів. До них ми віднесли: цілеспрямованість, гнучкість, індивідуальність і диференційованість професійного навчання, єдність особистісного і діяльнісного підходів, зв'язок теорії з практикою, науковість.

У процесі викладання спеціалізованого курсу „Соціальна робота з неповними сім'ями” доцільним, на нашу думку, є застосування особистісно-орієнтованого підходу, суть якого полягає у забезпеченні розвитку і саморозвитку особистості студента на основі виявлення його індивідуальних особливостей [3].

До особливостей особистісно-орієнтованого навчання ми відносимо такі, що забезпечують розвиток і саморозвиток особистості студента; надають кожному студентові виходячи з його здібностей інтересів, ціннісних орієнтацій і суб'єктивного досвіду, можливість реалізувати себе у навчальній діяльності; створюють умови для вибору студентом предмету вивчення, оскільки особистісно-орієнтоване навчання базується на методі варіативності; створюють умови для виявлення пізнавальної активності учнів.

Під час вивчення відповідних тем спецкурсу доцільно використовувати різноманітні форми і методи організації навчальної діяльності, орієнтованої на конкретного студента; створювати атмосферу зацікавленості кожного студента в роботі групи; стимулювати студентів до висловлювань, використання різних способів виконання завдань без страху помилитися, одержати неправильну відповідь; підтримувати студента в його бажанні знаходити свій спосіб роботи, аналізувати роботу свою та інших на заняттях; створювати педагогічні ситуації, що дають змогу кожному студентові виявляти ініціативу, самостійність у роботі, створювати умови для природного самовираження учня [3].

Соціальна робота за своєю сутністю завжди тісно пов'язана з проблемами етичного характеру. Соціальному педагогу у своїй повсякденній діяльності часто доводиться зробити вибір, намітити план дій, приймати рішення в обстановці, коли нормативно-правова база (регламентує діяльність в сфері соціального захисту населення і суміжних з нею сферах), дії представників різноманітних професій, з якими соціальний працівник при необхідності вступає у взаємодію, і, нарешті, принципи, норми і звички, які, зазвичай, регулюють його поведінку, вступають у конфлікт.

Сучасному соціальному педагогу потрібна не тільки відповідна професійна освіта, а й особиста готовність дотримання певних професійно-етичних норм і принципів [2]. Тому завдання спецкурсу полягають у формуванні загальної культури, моральних якостей працівників. Опрацювання таких тем: „Напрямок роботи з неповною сім'єю”, „Виховання дітей у неповній сім'ї”, „Стратегія соціальної допомоги самотнім батькам” було спрямовано на розвиток етичних навичок і моральних якостей спеціаліста, оскільки в практичній роботі йому доведеться нерідко мати справу з непередбачуваними ситуаціями. І лише тільки його власне відчуття моральної відповідальності, вміння бачити факти і проблеми об'єктивно, здатність приймати до уваги інтереси і потреби клієнта, його

соціального оточення, сприяють прийняттю етичних правильних рішень, розвитку навичок етичної оцінки рішень, які приймаються.

У цілому навчання і виховання соціального педагога повинні мати головним завданням не тільки вивчення особливостей теорії і технологій професійної діяльності з надання необхідної допомоги клієнтам, формування соціальної політики, але вміння з точки зору моралі керуватися своїми діями, обирати власні цінності. Становлення соціального працівника як високоморальної особистості повинно супроводжуватися створенням відповідної атмосфери в соціальних службах, освітніх закладах соціального профілю, суспільстві в цілому.

Спецкурс має творчий характер, оскільки в ході його вивчення студенти займаються дослідницько-пошуковою діяльністю. У науковому і методичному забезпеченні освіти, підготовці висококваліфікованого фахівця одним із актуальних завдань є залучення кожного майбутнього спеціаліста до комплексної систематичної самостійної роботи, у процесі якої студенти засвоюють не тільки знання з даного курсу, а й виробляють уміння самостійно аналізувати складні явища суспільного розвитку і застосовувати їх у професійній діяльності. Адже без самостійної праці в будь-якому питанні істини не знайти. Вивчення спецкурсу сприяє виробленню в студентів самостійності, оскільки, як засвідчують наукові дослідження, студент ВНЗ не менше сімдесяти процентів усієї суми знань повинен засвоїти шляхом самостійної роботи.

Удосконалення самостійної роботи – одна з актуальних проблем теорії і практики. Адже студенти повинні виробити у себе відчуття потреби до глибоких, міцних і оперативних знань, які б допомогли розв'язати практичні завдання, що, у свою чергу, потребує також уміння інтегрувати знання.

Особливої уваги потребує самостійна робота студентів над першоджерелами, які майбутні фахівці можуть використовувати на семінарських та практичних заняттях, при написанні рефератів, курсових та дипломних робіт, наукових повідомлень і статей. Все це сприяє поглибленому засвоєнню програмового матеріалу курсу „Соціальна робота з неповними сім'ями”, формуванню творчого мислення і креативного підходу до майбутньої професії, тим самим перешкоджаючи набуттю догматичного мислення.

Комплексний підхід до системи самостійної роботи студентів, крім раціональних прийомів пошуку, відбору і використання інформації взагалі, передбачає: розвиток творчого мислення і навчання за допомогою методів наукового пізнання і наукової роботи; активізацію самостійної пізнавальної творчої діяльності; розвиток умінь і навичок самостійного оволодіння творчою роботою з першоджерелами; раціональне використання бюджету часу; виховання свідомої дисципліни; вольовий самоконтроль з боку самого студента; вміле керівництво самостійною роботою студентів і дієвий контроль за ходом реалізації з боку викладача.

Реалізація комплексного підходу вимагає:

- чіткого планування самостійної роботи і її координацію;
- тісного зв'язку теорії з практикою;
- вивчення і впровадження передового досвіду колег, вузів, а також узагальнення набутих своєї роботи;
- виявлення індивідуальних здібностей і їх розвиток у студентів до самостійної роботи;
- залучення до керівництва самостійною роботою викладачів, які здатні проводити наукові дослідження, мають здобутки в науці і вміють передати свій досвід молоді; проведення методичних семінарів з питань самостійної роботи студентів, нарад, конференцій і т. д.
- матеріально-технічної бази;
- відповідності завдань реальним можливостям студентів;
- оптимального співвідношення завдань і витрат на них часу відповідно до кожного предмету;

- знань, умінь і навичок викладачів в організації самостійної роботи студентів та вміння володіти методикою і технологією проведення самостійної роботи;
- проведення викладачами різних форм консультацій (індивідуальних, групових, колективних).

Як свідчить практика, крім педагогічних умінь майбутні соціальні педагоги повинні володіти такими професійними вміннями: комунікативними (уміння спілкуватися, культура мовлення), перцептивними (об'єктивно сприймати інформацію і правильно розуміти партнерів по спілкуванню), інтерактивними (уміння будувати відносини з будь-яким партнером). Тому вивчення спецкурсу, насамперед, полягає в розвитку комунікативних, перцептивних умінь студентів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку.

Аналізуючи особливості роботи соціального педагога у роботі з неповною сім'єю, ми прийшли до висновку, що спілкування (тобто комунікативний компонент) є основним видом діяльності у даній професії, а сформованість індивідуального стилю професійного спілкування, у якому професійна та комунікативна компетентність поєднується з індивідуальними рисами особистості, виступає однією з найважливіших умов успішної професійної діяльності. Удосконалення і корекція стильових особливостей відкриває широкі можливості для зростання професійної майстерності, підвищення продуктивності праці та творчого потенціалу майбутнього фахівця.

Застосування на заняттях інтерактивного компоненту сприяє організації та налагодженню суб'єкт-суб'єктної взаємодії, адже, як, відомо планування й організація спільних дій – це є попередньо налагоджений контакт.

Перцептивний компонент – розвиток умінь і навичок сприйняття іншої людини за „зовнішніми” ознаками, співвіднесення їх з особистісними характеристиками ... й інтерпретацією на цій основі його дій [1].

Результатом опанування спецкурсу є залік, який спрямований на виявлення залишкових знань та усвідомлення значущості даної проблеми. До заліку студенти також повинні підготувати реферати, які мають не лише теоретичні дослідження психолого-педагогічної літератури, а й містять власні висновки, переконливі факти та припущення щодо розв'язання конкретної проблеми.

Особливої уваги заслуговує проведення проблемних занять спецкурсу, які сприяють виявленню наявності умінь студентів проводити паралелі між минулим і сучасним, застосовувати набуті знання у вирішенні проблем – нової у традиційній ситуації і давно існуючої – у новій. Така форма проведення заняття дозволяє досягнути значення застосування способів розв'язання проблем і вироблення принципового нового підходу.

Упровадження спеціалізованого курсу „Соціальна робота з неповними сім'ями” та набуття досвіду в навчальній практиці забезпечить єдність наукової і практичної підготовки студента до реальних умов професійної діяльності.

Аналіз наявних підручників, посібників, програм, конспектів лекцій дає підстави стверджувати, що курс „Соціальна робота з неповними сім'ями” носить світоглядний характер і допомагає студентам (у майбутньому соціальним педагогам) орієнтуватися в новій інформаційній реальності. Після вивчення курсу вони отримають наступні знання:

- про роль і місце соціального працівника у роботі з неповною сім'єю, основні напрямки подальшої роботи;
- про нові можливості, і нову проблему неповної сім'ї, а також про деякі шляхи подолання цих проблем.

Формування у студентів відповідних знань, умінь та здатності їх застосовувати на практиці повинно стати ключовим моментом у процесі оновлення системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Перспективу подальших досліджень убачаємо в необхідності використання творчих методів навчання, стимулювання активної роботи студентів на заняттях, розвитку в майбутніх спеціалістів професійної самостійності.

Література

1. *Андреева Г.М.* Социальная психология. – М.: Изд-во Московского ун-та 1989.-416с.
2. Энциклопедия социальной работы: В 3 т. – М.: Центр общечеловеческих ценностей, 1993. – Т.1. – 480с.
3. *Зубко Т.* З досвіду особистісно-орієнтованого навчання хімії // Біологія і хімія в школі. – 2000. – №1. – С. 13 – 15.

УДК 37.06

О.Г. Коломієць

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ

Анотація. У статті обґрунтовуються соціально-педагогічні умови подолання сімейного насильства щодо дітей.

Ключові слова: сімейне насильство щодо дітей, соціально-педагогічні умови подолання насильства.

Аннотация. В статье обосновываются социально-педагогические условия преодоления семейного насилия по отношению к детям.

Ключевые слова: семейное насилие по отношению к детям, социально-педагогические условия преодоления насилия.

Annotation. The article deals with social-pedagogical conditions overcoming of family violence over children.

Key words: violence in the family, social-pedagogical help.

Україна в умовах розбудови демократії та утвердження ринкових відносин переживає певні соціальні явища. До таких негативних явищ належить і насильство в сім'ї щодо дітей. У даний час жорстоке поводження з дітьми в родині, як свідчить статистика, є однією з головних причин дитячого травматизму і смертності в усьому світі.

Розшарування суспільства, зниження рівня життя значної частини населення, безробіття, психологічна напруженість сприяє різкому зниженню рівня культури внутрісімейного благополуччя. Насильство над дитиною в сім'ї – одна з найпоширеніших і соціальних проблем. Але статистика з проблем насильства щодо дітей у сім'ї не існує, причиною цього є закриття сім'ї як системи. Відсутність доступу в сім'ю заважає надати дитині – жертві своєчасну кваліфіковану допомогу.

Метою нашої статті є аналіз стану проблеми сімейного насильства щодо дітей та виявлення умов щодо подолання сімейного насильства до дітей.

За останні десятиліття спостерігаються активний соціально-педагогічний пошук і розробка окремих питань сімейного насильства. Наукові основи психолого-педагогічної діяльності щодо попередження та подолання причин та наслідків насильства стосовно дітей у сім'я висвітлено в працях Л. Алексеевої, О. Бондарчука, Н. Бердніковича, А. Бондаровської, А. Капської, Л. Міщик, І. Трубавіної та ін.

Теоретико-методологічні засади цієї проблеми сформульовано в дослідженнях М. Ганді, А. Гусейнова, які приділяли увагу вивченню ефективних методів роботи з дітьми, що постраждали від насильства. А. Асмалова, Б. Братусь, Т. Драгунова, Л. Семенюк досліджували психологічні аспекти насильства щодо дітей, зокрема виявлення морально-психологічного стану, в якому перебуває дитина, та надання психотерапевтичної допомоги постраждалим дітям.